

Бродирание на времена

Времето на оригиналната поява на тези четири томчета – *Смъртната присъда* (1948), *В желания момент* (1951), *Онзи, който не ме придружаваше* (1953), *Последният човек* (1957), – тоест средата на ХХ век, вместено във времето на живеенето на Морис Бланшо (1907–2003) и на произвеждането на неговите текстове, е вече първо просветване*, към което може да придойде още светлост от това, че то пък е начало на времето на радикално оттегляне на Бланшо от френската столица и от публичността, на която тя е ослепителен синоним, към проблясванията на самотно мислене в покрайсредиземноморското селище Ез. Това вероятно е поради крехкост на здравето, но много повече – поради крехкост на душата, допускала в десетилетията по-нататък близост, до говорене на ‘ми’, единствено с Еманюел Левинас**, а също и вероятно само две снимки,

.....

* През максимално уедряващ поглед може да се каже, че към онзи момент Бланшо започва да се прочува с два-три романа и един сборник критика, без да се броят множеството продукти на журнализма му; това именно е и моментът, от който нататък той престава да пише романи, колкото и условно да е това етикетирание, и се насочва най-вече към фрагмента и есето, каквото и да значи това като традиция или откритие в полето, разпростряно от философията до литературата. Това е и моментът, в който Бланшо се отдръпва от „политически ангажирано“ писане, с каквото е бил зает дотогава (преди войната – вядно, след това – леко вляво), и рядко ще изоставя този свой избор, освен заради една-две екстремности от мащаба на 68-а, а посветеността на фрагмента ще бъде нарушена само от публикуването на два разказа. Тази тетралогия е момент на своеобразен преход към етап от опита на Бланшо, за който смятам, че е именно най-влиятелният.

** От малцината приятели, другият най-близък сред които – Жорж Батай, някак „заместен“ след смъртта си от Жак Дерида.

изобщо правени някога. На които е фин мъж със сребърно-сиви очи. Бланшо, този толкова светъл в множество смисли човек, по образованост философ и литератор (завършил заедно с Левинас Страсбургския университет), притежавал странност с множество измерения (като това, да не пази оригинали на текстовете, след като ги прати за публикуване, понеже вярва, че те спират да му принадлежат) и принуждавал себе си „на литература, която да има легален живот“; а всъщност в някакъв смисъл оставал ‘нелегален’ той самият – от една страна, поради мистериозността на живеенето си, което точно с писането на тези четири книги започва да следва екзистенциалната стратегема да не се допуска друго биване в очите на света, освен чрез написаното, макар че точно така Бланшо (в парадокс!) повлиява философско-литературните измерения на публичното със сила, равна на отдръпването си; а от друга страна, ‘нелегален’ и поради уникалността до нелегалност на онова множество от времена, които измисля да мисли и чието разоряване е толкова радикално, че всъщност инвалидизира времето до степен на несъществуване, така че да остане усещането само за особените пространства, които той отваря по този начин. Поканата за навлизане в тях изкушава, и то до бляскави пробиви, Батай, Фуко, Дерида, Делюз... редицата е дълга, цитирам избирателно, но тъкмо тези гласове на бездни (защото предизвикват световъртеж от зейващите възможности) улавят в текстовете на Бланшо много от импулсите на онзи тип мислене, който от средата на ХХ век и до днес е все така най-важен в хуманитаристиката и литературата, независимо как бива наричан и независимо дали се харесва, или не, едно от най-разпространените му названия – постмодерен. С уточнението, че става интересно, ако за постмодерна бъде смятана онази уредба на мислене/действане, която е опит за отиване отвъд ‘настоящото’,

независимо в кое 'реално' време се помещава то, 'социално' или 'лично'; както и ако се допусне, че постмодерното (вероятно по-уместен би бил терминът постактуално) може да се окаже ефикасно понятие само на „молекулярно“ ниво, т.е. поне на микронивото на индивида. Както и че биването 'пост' само привидно е пребиваване 'в' следващ миг, а по дълбочината си вероятно е постоянно очакване на такъв, при което най-невъзможната възможност се оказва минала действителност и поради което бъдещето не предстои – преходи на времето в пространство, за които дава шанс само фикционната среда на „литературата“, ако изобщо подобно отграничение продължава да има смисъл.

Син на заможно семейство, сестра и брат, с чиито семейства споделя спорадично живеенето, неуседнал в 'собствено' семейство, несъпровождан от видимо доминантни женски фигури в някакви парасемейни образувания... – макар подобни факти да са потребни на повечето хора, за да добиват усет за контекста на нечи текстове, те не би трябвало да бъдат разисквани относно Бланшо, след като той негласно въвежда забрана над това, да се прави публично видима приватността на пишещия („да не правя нищо, което би могло да изненада и заинтересува света, доколкото той бе в течение на... моя начин на съществуване“), и в общи линии предлага за себе си някакви вариации на „аз бях неизчерпаемото множество“. Впрочем подобен жест на самозаличаване със сигурност търпи какви ли не естетически и етически интерпретации, но от гледната точка тук е и един от блестящите примери за това, как у Бланшо се стопяват няколко десетилетия от развитието на мисленето в европейската хуманитаристика, защото е една от онези тежки по последствията си идеи, които гръмват уж чак тридесетина години по-късно – докато междувремево четящият свят упорито почти е подминавал Бланшо.

На български език вече са налични два сборника, обединили повечето от легендарните му литературнокритически текстове – *Предстоящата книга* и *Литературното пространство*. Но тези четири книги сега са първите от Бланшо в тукашен контекст, на които би трябвало да бъде залепен етикет ‘fikция’. Както става ясно обаче, това е класическо, но в случая на Бланшо и на типа мислене, към който той принадлежи, леко непрецизно дефиниране, най-вече поради невъзможността ясно да се прокарва граница с хуманитаристиката, а и съмнителността на това, доколко дълбокомислено е всяко териториализиране чрез прокарване на граници. Книгите карат да се мисли, че са жанр, за който засега няма назоваване, или пък че са дълго като книга название на самия отказ от назоваване на жанрове. Съсипващо неопределими текстове, които припомнят, че Бланшо не крие пристрастието си към усилия, подобни на полаганите от Маларме – да се правят безплодни разграниченията между критика, рефлексия, романи, поеми... в името на опита „писане“, което е „най-грандиозното насилие, защото трансгресира Закона, всеки закон и собствения си закон“.

Ако отпаднат питаня като ‘fikция или теоретизация?’, и дори преди тях – ‘проза или поезия?’, следващото пробване тези четири книги сръчно да бъдат наместени в разни схеми може да се опре на актуални понятия като ‘събитие’, ‘серия’, ‘своеобразност [единичност]’, ‘[без]личностност[субектност]’, ‘неутрално’, чрез теми като ‘смърт[умиране]’, във всякакви смисли, включително като синоним или условие на писането. Подобни подходи обаче пак ще са огрубяване за говоренето на „едно самотно, далечно и разпиляно мен, което се е отдръпнало от времето“, но всъщност не престава да бродира тъкмо времена (и/или себе си) от блестящи нишки предстоящо, настоящо и стоящо вече

назад, времена, които се различават единствено по степен на от-стоене – тоест да бродира позиции/пространства, които се допират за миг, подобно на цветни стъклъца в детско бинокълче, оформящи всеки път различна картинка, между огледала, които я конструират като илюзорно безкрайна, каквото изглежда и живеенето (огледало срещу огледало, съвършената безкрайност, както би казал един немски философ-бездна) – всеки път „моего аз“, в което се оказва, че няма никаква моевост, нито аз (множество от това^{-сти}, би казал пък един френски).

Рискувам с тезата, че тези четири книги се гържат като *части от една и съща книга*, макар и без какъвто и да било общ сюжет. Сюжетът предполага здравата и най-вече единна нишка на хронологичното време, тук разпаднало се в гуми-времена, с които се градят разтягащи се до вечност мигове от живеенето, във всеки от които абсурдно се събира цялото вечно живеене. Общността на книгите не е просто в пишещия ги (и например във функцията им на автобиография, макар вероятно да имат и точно такава), в онзи ‘един и същи’, който се разронва на ‘действащи лица’ – лица, в каквито са се превърнали мислите му. Без колебание наричам *тетралогия* тези четири книги, които различни интерпретации на Бланшо определят също като въведение и триптих (*Смъртната присъда* и последващите три), или като трилогия и последващо я заключение (*Последният човек* и първите три), или като два насладващи се триптиха, или каквито още вариации на връзка хрумнат, опрени, разбира се, на онова, което казва самият Бланшо: В текста, представящ първото издание на *Онзи, който...* (книга 3, по ‘хронос’), той свързва нея и прешестващата я, *В желанието момент*, в триптих с първата по дата на публикуване, *Смъртната присъда*, като „три отделни разказа“, които обаче са части от един и същи опит.

Тетралогизирането не е непременно подреждане и схващане по нишката на хронологията, макар обозначенията върху томчетата 1, 2, 3, 4 да предполагат именно тази класическа линейност. Едно и също е предизвикателството, каквато и последователност на четене да се избере. Причините за тетралогизирането са както от типа „форма на съдържанието“, така и от типа „форма на изразяването“, стигаща чак до „механично-машинни“ отгласания между изкази, или по-скоро времена[мигове] – дори и тази констелация от привидно цялостни книги всъщност обединява фрагменти с остри ръбове, като парчета светлина, които се сцелват в някаква въртяща се сфера с блестяща повърхност, в която часовниковото време е също толкова невалидно, колкото и геометрията на пространството, според която две успоредни прави никога не се пресичат.

Впрочем самото тетралогизиране също е донякъде етикетирание, и като такова то пак е донякъде изневяра на текстове, които очакват като минимум отказ от лепене на етикети и движение около тях „свс свободата на мисъл“ – както се движат из тях любовите на Бланшо*, любовите, а всъщност времената, при това емоционализирано, на места до степен на скандиране, в отгласящи си серии – повторения на неповторимости, дори мигово: като някаква кантата на овремевяването, отвъд кантата на всекидневното и 'научно' време, отвъд Кант-изацията на философски-рефлектираното време.

Плашещо ясни или съблазняващо неясни стават разни неща, които искат бавно четене и настояват на бавност

.....
* Ако книгите наистина са автобиографични за човек, който не иска да има друго биване, освен в текста, нека само спомена, че едната от книгите (*Онзи, който...*) при издаването си бива надписана за онази, която може би е единствената любима за Бланшо (любима и на Батай), с думите, че е писана за нея.

за мисленето, и на идиома на Бланшо, който на мигове е предизвикателство до възмутителност към разбирането (каквото е и бързеят на всяко разговоряне), но обсебва заразно, до нас достигат застъпващи се парчета мен и аз, свят, който е нищо друго, освен режещата повърхност на едно-единствено лице, просветващи остриета минали, сегашни и бъдещи времена (с тези думи се опитва да ги погреди разсъдъкът), равностойни, равно-стоящи – говорене за „на-стоящата минута“, което преднамерено стои далеч от всякакви „обществени събития“ (няма почти никакви стандартни „времеви ориентири“, които да открояват „епохата“), от всякакви стандартни „политически и етически заряди“ на литературата...

И докато бродира времена (хронос отстъпва, времето става невъзможно в единствено число, има снопове нишкови мигове, бродиращи онова, което „стои“ – „писането е отдаване на обаяността от отсъствие на време“), Бланшо всъщност чертае пространства – и то от онзи особен тип, при който хоризонталата и вертикалата губят функцията си на „фундаментални“ координати, а привидната свобода на диагонала започва да изглежда обикновен конформизъм, щом бъде сравнена с лудостта на *трансверсалата* – на онова, което минава кòсо, прорязва „основното течение“, отваря неочаквани посоки, т.е. бродира други времена, обърква спокойствието и калкулата*. С което обаче е и май единствено доказателство, че живеенето продължава – логос, етос и патос, – „винаги все по-ненаситно..., въртящо се все по-бързо в бесен световъртеж, без глас, зазидано, желание, превърнала се в камък тръпка“.

Антоанета Колева

* ТРАНСВЕРСАЛИ е названието на новата поредица на издателска къща КС.

отбелязва с тези книги своята 20-годишнина. Разбира се, това не е случаен избор: от една страна, в текстовете на Бланшо по привидно само литературен начин са скрити или широко отворени врати към идеи, които удържат като във вибрираща мрежа голяма част от мисленето на госта публикувани от КС автори. От друга страна, ако КС излезе от своите решаващи 'първи седем години' с признанието, че текстовете на Мишел Фуко върху **критическата нагласа** формират „Нещо като манифест“ за издателя*, то сега отбелязваме годишнина, която за спъван от локализираните издател на философия е забележително дълга, като споделяме вярата на Бланшо, че произвеждането на текстове трябва да е част от „тотална критика“, в смисъла на обединяване на множества от рефлексии, защото единствено така всеки един поотделно би могъл да успява в постоянното **отиване отвъд собственото мислене**, като по този начин отваря пространство за нови вероятности, включително за другите**. Впрочем различие между двете позиции едва ли има, еднакво забележителен е потенциалът им да бъдат използвани за неутрализирането на 'фашистки' импулси (в разбиране а ла Делюз-Гатари), каквито възникват всекидневно, на всякакви микронива. Не само като издател, но вече и като преводач добавям, че не познавам по-труднодопускащи до себе си фикционни текстове от тези на Бланшо, но не познавам и по-трудно изоставими. Кое е третото оправдание на „юбилейната им употреба“ от издателска къща КС, която от години експериментира именно с такива текстове.

* Вж.: Фуко, *Просвещение и критика*, С., 1997, Предговор.

** Вж. Бланшо, в текстове, публикувани в: *Lignes* 11/1990, Paris.